

подчеркивается абсурдность мира и человеческого бытия; доминирует интонация крика; воплощается экспрессионистская тема одиночества и обречённости человека.

Ключевые слова: экспрессионистский стиль, экспрессионистские способы, образ огня, деформирование, абсурдность мира.

Radavska Oksana. The Means of Expressionism in the Novel «Journey to the End of the Night» by Louis-Ferdinand Celine. The article is dedicated to the Louis-Ferdinand Céline's style of the novel «Journey to the End of the Night». The context of the novel suggests to analyse it in terms of expressionism, as expressionism took place in the anti-war literature during World War I. The novel is interpreted differently, the main features of expressionism in its content and form at the level of main ideas and artistic means are underlined. In particular, regarded anti-war issues are pointed. The novel is full of absurd, choked cry, the motive of doomed humanity, the futility of life, pain, fire, death. Being highly emotional which is expressed by increased anxiety, fear, hopelessness, nervousness, pain and suffering; fragmentation of the plot structure, the usage of the fire image in the novel present in the most expressionist works about war, he embodies the death, agony, hell, torment, suffering, pain, blood etc., nervous tension resulting in a distortion of reality are used for pumping all expressionist emotions, for a more vivid depiction of the war horrors; a work is rich in irony, self-irony, grotesque, the absurdity of the world and human existence is stressed; the intention of cry dominates, the expressionist themes of loneliness and hopelessness of a man are represented.

Key words: the expressive style, the means of expressionism, the image of the fire, the deformation, the absurdity.

Стаття надійшла до редколегії
22.04.2013 р.

УДК 821. 161. 2. 02 : 808. 53 : 050

Сахарчук Наталія

Український літературний постмодерн як предмет обговорення в науковій періодиці

Статтю присвячено розкриттю проблеми постмодернізму в українській літературній науці. Схарактеризовано етапи й особливості дискусійного обговорення постмодерну в періодиці від початку його розгляду в 1991 р. до найновіших публікацій. Наголошено на національних особливостях українського постмодерну та його місці у світовому контексті.

Ключові слова: постмодернізм, постмодерний світогляд, стан постмодерну, дискусія, рецепція.

Постановка наукової проблеми та її значення. Українська культура, як і вся західна цивілізація, перебуває в стані постмодерну. В українському контексті це явище найповніше репрезентоване в літературі, і, відповідно, дослідження його здебільшого розвивається в ричищі літературознавства. Рецепція постмодерну в українській літературній науці вже достатньо поширена й розгалужена, щоб заслуговувати окремого дослідження. Уже понад двадцять років триває літературознавче опрацювання цієї теми – досить активне та жваве. Через суперечливість та неоднозначність досліджуваного явища і критична рецепція його має дискусійну природу. Розпочалася вона публікаціями в науковій періодиці, неоціненне місце серед яких посідає організоване обговорення в журналі «Слово і час», яке за п'ять років (1995–1999 рр.) посилює інтерес і залучило чимало голосів до проблеми вокалізації українського постмодерну. Це питання висвітлювалося й у монографіях та інших дослідженнях, автори яких критично опрацьовують попередній україномовний доробок. Досі триває полеміка у статтях, присвячених українському постмодерну, достойно продовжуючи традиції українських літературних дискусій.

«Літературознавчий словник-довідник» дає таке визначення: «Постмодернізм – цілісний, багатозначний, динамічний, залежний від соціальних та національних особливостей комплекс мистецьких, філософських, епістемологічних науково-теоретичних уявлень, дистанційованих від неокласичної та класичної традиції, що склався в західній культурній постметафізичній самосвідомості за останні десятиліття XIX століття» [14, с. 549]. Як бачимо, визначення більш орієнтоване на походження явища, а не на його суть чи ознаки, оскільки в обмеженому форматі словникової статті їх

складно передати. **Мета** цієї розвідки полягає в тому, щоб виділити основні ознаки національної специфіки українського літературного постмодернізму на основі дискусійного обговорення його природи.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Додільно розпочати із часових рамок означуваного явища в українських реаліях, адже вони суттєво різняться із класичними. Хронологію світового постмодерну прийнято відрховувати із середини ХХ ст., а в українській літературі найперші ознаки його з'являються у творчості письменників-вісімдесятників. А основним етапом становлення постмодерну прийнято вважати злам ХХ–ХІХ ст. Одна з основних теоретиків українського постмодерну – Т. Гундорова – навіть називає конкретну дату – 1986 р., час Чорнобильської катастрофи і зламу тоталітарної системи [6]. Р. Харчук виділяє дві межові дати покоління постмодернізму: в соціальному плані – 1991 р., а в екзистенційному – 1986 р. [22].

Майже одразу розпочинається і критичне осмислення цього явища. Підняття в українському літературознавстві проблеми постмодернізму збігається в часі з розпадом Радянського Союзу. Офіційна втрата потреби дотримуватися єдиної ідеології дає новий поштовх мистецькому плюралізму, а поживлення мистецького життя породжує потребу його наукового означення. Однією з перших переймається проблемою невизначеності художнього методу української літератури Г. Сиваченко. Наприкінці 1991 р. часопис «Слово і час» публікує її розвідку «Зрушення кордонів: постсоцреалізм чи постмодернізм». Стаття ще не орієнтована на український літературний дискурс і ґрунтується на працях закордонних теоретиків постмодернізму, вводячи їх в україномовний науковий процес. У контексті цього можна говорити про певну штучність українського літературного постмодерну, адже письменники творили його вже після того, як увійшли в активний обіг теоретичні праці і художні тексти світового постмодерну, тож первинні зразки було засвоєно певною мірою й із теорії.

Г. Сиваченко означає передумови постмодерну у свідомості та мистецтві, підкреслює плюралізм постмодерного світогляду. Постмодернізм «... спирається уже не на якусь певну – нехай і найвишуканішу – позицію, а передусім на плюралізм позицій, методів стилів» [21, с. 55]. У статті дослідниця звертає увагу на такі ознаки постмодернізму, як ігровий стиль, карнавальна свідомість, плюралізм, іронічність, самопародіювання, інтертекстуальність: «Іронія, пародія та самопародія постають у сучасному романі своєрідними мовними масками, вони створюються письменниками всупереч агресивності однозначних, семантично порожніх формулювань, гасел і фраз» [21, с. 61]. Дослідниця відзначає кризу гуманізму: «Постмодернізм як напрямок у мистецтві підпадає під вплив нової ірраціональності й гедонізму, він просто-таки пересичений “чорним” гумором. Наріжним каменем творчості стає радикальна іронія» [21, с. 61].

Стаття Т. Денисової «Феномен постмодернізму: контури й орієнтири» [7] розпочинається з опису деструктивного елементу постмодерну. Звертаючися до тези І. Хасана про постмодернізм як мистецтво мовчання, порожнечі, смерті, дослідниця вказує на тотальну негацію і всесумнів постмодернізму, кризові явища культури, що мають місце й реалізуються через тотальну іронію та чорний гумор. Серед передумов та витоків українського постмодерну Т. Денисова, як і Г. Сиваченко, вбачає нестабільність та розладнаність місцевої дійсності. У контексті кризової природи постмодернізму відзначає: «Центр художньої постмодерністської творчості з регіонів, де на сьогодні переважає стабільність, пересувається в зони зростаючого неблагополуччя, тобто, на Схід Європи, в держави колишнього Радянського Союзу» [7, с. 26]. На початку 90-х років у пам'яті дослідників іще надто жива радянська дійсність і пострадянські літератури за звичкою сприймаються як конгломерат письменства «братніх республік». Дослідниці мало звертаються до української літератури, а коли говорять про постмодерні впливи, то адресують їх комплексу пострадянських літератур.

Біля витоків дослідження українського постмодерну стояло і діаспорне літературознавство. 1992 р. М. Павлишин статтею «Українська культура з погляду постмодерну» започаткував обговорення цього явища, яке розгорнулося на сторінках часопису «Сучасність». Дослідник указує на певну дезорієнтованість української літератури з отриманням незалежності, адже втрачається актуальність її визвольного спрямування: «Сьогодні, коли мету державної незалежності осягнуто, визвольний проект втратив логіку свого існування» [17, с. 120]. Учений вбачає у постмодерному плюралізмі порятунок української культури від її одвічної боротьби та двоїстості: «Постмодернізм, у своїй грайливій напівсерйозності, пропонує нам оптимальну, здається, розв'язку для української культури:

просвіта і Європа – і Симоненко, і Калинець, і поезія емігрантського традиціоналізму, і нью-йоркська група. Постмодернізм вітає відпущену й легку культуру, що відповідає популярному смакові; він вітає етнографізм саме за його локальність і життєвість, його легкість рецепції» [17, с. 123]. М. Павлишин з ентузіазмом сприймає новий культурний прояв, стверджуючи, що в постмодерних окулярах українська культура починає виглядати обнадійливо та втрачає свою колоніальну трагічність.

До полеміки на сторінках «Сучасності» долучається й О. Ільницький. У випуску № 10 1995 р. він публікує статтю «Трансплантація модернізму: сумніви одного читача», у якій висловлює незгоду з поглядами М. Павлишина, Т. Гундорової, Н. Білоцерківець. Науковець уважає, що поняття постмодернізм варто в українському контексті вживати «дуже обачно» [8, с. 111], оскільки «він ані не відповідає українським реаліям, ані не допомагає зрозуміти процеси, які в українській культурі відбуваються» [8, с. 111]. Корпус літератури 80–90-х років дослідник бачить як повторне відкриття власного, замовчуваного впродовж десятиліть модерністського дискурсу. У цьому ж номері М. Павлишин відстоює свої погляди в публікації-відповіді «Застереження жанру» [16]. Учений обстоює відсутність чіткої поступальної зміни стилів – модернізм-постмодернізм, а твердить про їх взаємодію і опозиційність та те, що постмодерн не обов'язково виростає із модерного ґрунту, а може виникати і без модерністської передісторії всюди, куди сягає вплив західної культури.

На початку дев'яностих входить у літературний дискурс й І. Бондар-Терещенко зі словами: «Постмодернізм ... у першу чергу це філософія, що збудована на глибокому розчаруванні в самій ідеї історичного прогресу» [4, с. 38]. У притаманній нетерпимій манері він критично висловлюється щодо українського постмодерну, натякає на конформізм нашої культури і неповносправність цього явища в українській літературі: «Саме парадоксальність засвоєння категорії постмодернізму через типову авангардистську, тоталітарну практику і визначає якість цього “українського” явища: не агресивного, а якогось пригальмовано-тусовочного» [4, с. 38].

Однак критика українського постмодернізму не завжди мала вигляд спонтанних статей із перегуками. Назвати його повноцінною дискусією допомагає масштабний проект часопису «Слово і час»: обговорення під назвою «Літературні рушення 90-х та модернізм, постмодернізм, авангард, молодь, сучасна і колишня, ест», що тривало від 1995-го до 1999 р. Журнал «Слово і час» стає флагманом обговорення постмодерної проблематики української літератури. У його рамках опублікована значна частина україномовного критичного опрацювання явища постмодерну. Декларовано тут намір організації та структурування цього процесу: «Започатковуючи чи, власне, продовжуючи обговорення згаданого питання, “СіЧ” мав намір, з одного боку, поширити його в часі та просторі, по вертикалі й горизонталі, пов'язавши теорію літератури із сучасною художньою практикою, історію літератури – з конкретними літературними рушеннями 90-х років, а все разом у його українському національному висловленні – з явищами й прямунками світової літератури; з другого ж боку – ввести досі стихійно-розрізнені, проваджувані на сторінках періодики й усних зібраннях дебатування в якісь цивілізовані наукові, організовані “береги”» [4, с. 18].

Яскравим витком дискусії стосовно українського постмодернізму стало заключне обговорення його у № 3 часопису «Слово і час» за 1999 р., яке підсумовувало значну кількість звернень до цієї проблематики, вміщених у виданні раніше. Класична ремарка В. Лисенка на початку рубрики узагальнює, підсумовує та певною мірою структурує критичний набуток. Згадані випуски журналу «Слово і час» (№ 2 за 1995 р. та № 3 за 1999 р.) є межовими в оформленій в рубриці «На обговоренні», організованій редакцією «СіЧ» дискусії стосовно українського постмодернізму, адже 1995 р. редактор офіційно започатковує її, а 1999-го – підсумовує. Ремарка містить закономірні бібліографічні відомості, щоб зорієнтувати читача – нового чи вже обізнаного в масиві попередніх публікацій, яких тут налічено понад 25.

Розпочинає низку статей скандальний (якщо доцільно застосовувати цей термін до української літературної науки) І. Бондар-Терещенко. Прикметно, що розпочинає із власної персони. На початках статті дискусійність українського постмодернізму дещо губиться за дискусійністю персони, а пан І. Бондар-Терещенко зосереджується на огляді іменувань, що він отримував від інших критиків у виданнях, які завбачливо перелічує. Пізніше звертається до мотиву кінця культури як одного з елементів постмодерного світогляду, водночас кінець згаданої дискусії ледь не ототожнюється із початком кінця постмодерного періоду української літератури як явища, зважаючи на трагічність у судженнях і категоричність в оцінках: «Його автори або відійшли від дискусії, або

переінакшили її сутність – згідно з темами своїх майбутніх дисертацій. По суті, їм нема чого наразі робити, оскільки проект давно вже став Історією, а звертатися до історії означає заперечувати свою роль у теперішнім “рушенні”» [3, с. 57].

Песимістично налаштований і Є. Баран, який стверджує, що «Прогрес (або ж радикальні зміни, кому що більше подобається) у мистецтві (літературі зокрема) можливий тільки на індивідуальному рівні» [2, с. 59]. Дослідник відзначає циклічність українського літературного процесу й прикрі недоліки, яких він не позбувається. Критик бачить у постмодерному періоді традиційні «малоросізм» та лобювання, за що називає добу «Часом Єзуїтів»: «Ми повернулися до того стану, який уже мали в к. 20 – поч. 30-х рр. Знову ті ж самі крайнощі: “малоросізм” і “просвітянізм”, між якими, на що вказував ще Є. Маланюк, істотної різниці немає... Обое залишаються неплідними національно і творчо» [2, с. 59].

Т. Кравченко в рамках дискусії зосереджує увагу на відділенні постмодернізму від модернізму, ігровій природі постмодерного тексту та іронії як основоположній його ознаці: «Постмодернізм – це принципово не-модернізм; він іронізує там, де модернізм був трагічним» [11, с. 60]. Авторка дещо спрощує філософське підґрунтя постмодерну, зводячи його до підміни абсолютів: «Постмодерністське мистецтво є немовби позбавлене якості площини, де всі позитивні знаки змінюються на негативні і навпаки» [11, с. 60], що, на нашу думку, не відповідає істині, адже постмодерністам йдеться про розвінчання чи руйнування легітимності, аніж утвердження авторитетів, хай і зі зміненним оцінним ставленням.

У продовженні обговорення С. Квіт бере на себе відповідальність за прояснення теоретичного філософського підґрунтя постмодерну із власної точки зору. Він викладає свій варіант засадничих основ доби. Попри безапеляційну ворожість С. Квіта до постмодернізму, його концепція дає змогу доповнити теорію українського постмодерну, тому є вагомим внеском в обговорення із цього приводу. Дискусія стає повноцінною саме з появою аргументованого рівносильного спротиву, що особливо важливо в контексті постмодерну, що у своїй природі має потребу епатувати й, відповідно, потребу спротиву. Вчений називає український постмодернізм грою без правил. С. Квіт зумовлює філософські засади постмодерного світогляду, уточнюючи штампову тезу про його плюралізм: «Постмодернізм же постулює не свободу вибору, а свободу не мати жодної точки зору» [9, с. 62–63].

Р. Мовчан у статті «Зарубіжні моделі й національна специфіка» підбила підсумки обговорення, висловивши жаль із приводу переважного опирання його на зарубіжний теоретичний апарат та недостатньої дискусійності статей, адже здебільшого дописувачі були зорієнтовані лише на свою точку зору. І, як підсумок, ствердила аргумент про самоцінність національної української літератури: «Щоб визначити місце української літератури в контексті світової, насамперед необхідно виявити її національну самобутність, а не постійно “приміряти” до зарубіжних моделей» [15, с. 65].

Завершує обговорення в журналі «Слово і час» характеристика не критика, а письменника. Оpubліковано уривок з інтерв'ю з Ю. Андруховичем «Постмодернізм – не напрям, не течія, не мода...» [1]. Апологет українського постмодерну пропагує тут настанову на самодостатність постмодерного тексту й відмову від його літературознавчої інтерпретації. Заперечуючи в самій назві категоріальні означення явища, письменник називає постмодернізм єдиною можливим на сьогодні способом мистецького вислову. Вдається до гри, іронічно гіперболізуючи та абсолютизуючи постмодерн. Іронічною тональністю вислову заперечує важливість осмислення тексту через призму наукового підходу та твердить, що важливішим є читацьке сприймання і розуміння: «І все вони (читачі. – Н. С.) розуміють – прийоми, методи, підколки, гру, тільки от бачать і щось важливіше...» [1, с. 66].

Стаття, що стала чи не найбільш цитованою серед україномовного доробку критичних праць постмодерного спрямування – публікація Л. Лавринович «Сучасний український постмодернізм – напрям? Стиль? Метод?». Авторка має опертя вже не тільки на зарубіжних класиків, а й на масив українських критичних напрацювань, що з'явився за десяток років обговорення постмодерної проблематики. Посилаючись на Р. Семківа та Р. Харчук, науковець дає таке синкретичне визначення: «Постмодернізм – стан культури, епоха в розвитку цивілізації, що визначається як ситуація епістемологічної та онтологічної кризи, коли втрачено “довіру до автентичності всіх культурних концепцій чи стилістичних манер художнього письма” (Р. Семків, “Постмодернізм як дискусія та дискурсивність”); це “епоха перевідкриття суб’єктивного світу людини”, який був утрачений “у всеоб’єктивуючих теоріях “Я” епохи модерну” (Р. Харчук, “Покоління постепохи ...”)» [12, с. 39–40]. Дослідниця виділяє такі основні світоглядні риси постмодернізму, як: «1) втрата віри у вищий сенс людського існування;

2) заперечення пізнаваності світу, релятивізм; 3) розгубленість індивіда перед власною екзистенцією; 4) погляд на повсякденну дійсність як театр абсурду; 5) орієнтація на ідеологічну незаангажованість; 6) поглиблена рефлексивність; 7) іронічність та самоіронічність; 8) епатажність (з погляду традиційно-обивательського); 9) інтертекстуальність, діалогізм, амбівалентність (як світоглядні позиції); 10) елітарність» [12, с. 42].

Авторка полемізує із тезою С. Квіта про те, що «постмодернізм руйнує українську культуру» [9, с. 63–64]: «Вітчизняна культура потенційно індивідуалістична, антирелятивістська, романтична за своєю природою. Але постмодернізм не руйнує її: українська романтична ментальність із притаманною їй апологією особистості, метаморфізуючись, асимілює постмодерністську свідомість» [12, с. 45].

Українські критики і теоретики постмодерної літератури закономірно спираються на західних класиків щодо опрацювання постмодерну. У статтях згадуються праці Ж. Дерріди, Р. Барта, М. Фуко, У. Еко, І. Хасана, Р. Рорті. Отже, цитовані книги активно входять і в україномовний науковий дискурс. Іноді дослідники ставлять за мету ознайомити українського читача з доробком конкретного науковця. У цьому контексті прикметна стаття М. Коваль «Джон Барт як інтерпретатор постмодернізму» [10]. У ній дослідниця викладає основні ідеї автора, книги якого не мають українського перекладу та видання, що робить складним доступ до них пересічного читача. Авторка виносить на розсуд україномовного загалу ідеї «виснаження» і «повторного наповнення» літератури та «смерті читача».

Т. Гундорова в публікації «Ностальгія та реванш. Український постмодернізм в лабетах національної ідентичності» коротко схарактеризувала найпримітніші ознаки українського постмодернізму так: «Постмодернізм заявив про себе в українській літературі як сфера необарокової карнавалізованої гри і лінгвістичного іронізму» [5, с. 165]. Дослідниця відзначила постколоніальні й посттоталітарні інтенції українського постмодернізму. На її думку, спротив українського постмодернізму відбувається через переоцінку двох міфів – модерністичного та імперіалістичного.

У статті Р. Семківа «Постмодернізм та іронія (типологізація нетипового)» визначальною рисою постмодернізму названо ентропію – «невизначеність, релятивність, відмова від визнання можливості апріорної істини» [20, с. 6]. Автор акцентує увагу на хаотичності правил постмодерної гри. Науковець вводить поняття «іронія випадковості» як найзагальніший знак постмодернізму, виділяючи такі концепти, як іронія перенасичення, іронія редукції.

Я. Поліщук приймає постмодернізм як кризове явище в історії культури, та все ж стверджує потребу у встановленні нових підходів до літератури та її історії: «Нинішній період у нашому літературознавстві (як, зрештою, також і в інших гуманітарних науках) – це доба складного й суперечливого ферментування нової якості водночас із поступовим критичним переосмисленням надбань попередників» [19, с. 23].

Безстороннім є ґрунтовний довідник напрямів та стилів літератури, що його уклав для зорієнтування шкільного вчителя В. Пахаренко. У ньому вміщена чимала стаття синтетичного характеру про постмодернізм [18]. У викладі цього довідникового розділу специфічне світосприймання постмодерніста визначають: культ незалежної особистості, прагнення до об'єднання різних істин, бачення життя як театру абсурду, ігровий стиль, переплетення різних стилів оповіді, суміш жанрів, алюзії на відомі сюжети, присутність у творі образу оповідача, іронічність та пародійність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У пострадянських літературах входження в мистецьке життя стилю постмодернізму базувалося на його плюралізмі і сприйнятті будь-якої творчої індивідуальності. «В літературах Центральної та Східної Європи, Радянського Союзу це явище, крім того, виникло як одна з небагатьох можливостей для письменника зберегти власну мистецьку індивідуальність, людську позицію, відстояти в такий (іронічно-пародійний) спосіб власний погляд на світ в умовах потужного політичного пресингу» [21]. Схиляємося до думки про питому доцільність поділу постмодернізму на західний та східний (слов'янський) варіанти у зв'язку з різною ідеологічною природою обох: першого – як результату пересичення та іронічного відторгнення традиційної культури, а другого – як способу культурного спротиву, який разом з іронічною зверхністю над попередніми культурними здобутками містить у собі сильний струмінь протистояння нав'язаній раніше шаблонній ідеології та тоталітарному обмеженню свободи особистості. У контексті цього розділення, а також початку виокремлення інших структур у напрямі розвитку постмодернізму подальша дискусія має сенс продовжуватися не в руслі узгодження ідей до єдиного спільного

висновку, а дослідження постмодерного плюралізму в контексті розподібнення і виокремлення розгалужень постмодерного мистецтва аж до спроби розцінення його як множинності стилів за зразком модернізму.

Джерела та література

1. Андрухович Ю. «Постмодернізм – не напрям, не течія, не мода...» / Юрій Андрухович // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 66.
2. Баран Є. Літературна ситуація 1999-го : Час Єзуїтів / Євген Баран // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 58–60.
3. Бондар-Терещенко І. Апорія постмодерну / Ігор Бондар-Терещенко // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 57–58.
4. Бондар-Терещенко І. Тур вальсу з королевою Ю. Ж. Д. (Український постмодерн : від лібідо до постсовізму) / Ігор Бондар-Терещенко // Слово і час. – 1995. – № 2. – С. 37–41.
5. Гундорова Т. Ностальгія та реванш. Український постмодернізм у лабіринтах національної ідентичності / Тамара Гундорова // Кур'єр Кривбасу. – 2001. – № 144 (листоп.). – С. 165–172.
6. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн / Тамара Гундорова. – К. : Критика, 2005. – 264 с.
7. Денисова Т. Феномен постмодернізму: контури й орієнтири / Тамара Денисова // Слово і час. – 1995. – № 2. – С. 18–31.
8. Ільницький О. Трансплантація постмодернізму: сумніви одного читача / Олег Ільницький // Сучасність. – 1995. – № 10. – С. 111–115.
9. Квіт С. У межах, поза межами й на межі / Сергій Квіт // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 62–64.
10. Коваль М. Джон Барт як інтерпретатор постмодернізму / Марта Коваль // Слово і час. – 2000. – № 6. – С. 13–17.
11. Кравченко Т. Постмодернізм – це принципово не модернізм / Таміла Кравченко // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 60–61.
12. Лавринович Л. Сучасний український постмодернізм – напрям? стиль? метод? / Лілія Лавринович // Слово і час. – 2001. – № 1. – С. 39–46.
13. Лисенко В. Літературні рушення 90-х та модернізм, постмодернізм, авангард, молодь, сучасна і колишня, est. / В. Лисенко // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 56–57.
14. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.
15. Мовчан Р. Зарубіжні моделі й національна специфіка / Раїса Мовчан // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 64–65.
16. Павлишин М. Застереження як жанр / Марко Павлишин // Сучасність. – 1995. – № 10. – С. 116–119.
17. Павлишин М. Українська культура з погляду постмодернізму / Марко Павлишин // Сучасність. – 1992. – № 5. – С. 117–121.
18. Пахаренко В. Постмодерн / Василь Пахаренко // Укр. мова та л-ра. – 2001. – Ч. 29 (237–240). – С. 75–80.
19. Поліщук Я. Альтернативна історія літератури – постмодерна парадигма / Ярослав Поліщук // Слово і час. – 2002. – № 1. – С. 20–26.
20. Семків Р. Постмодернізм та іронія (типологізація нетипового) / Ростислав Семків // Слово і час. – 2000. – № 6. – С. 6–12.
21. Сиваченко Г. Зрушення кордонів: постсоцреалізм чи постмодернізм? / Галина Сиваченко // Слово і час. – 1991. – № 12. – С. 55–62.
22. Харчук Р. Покоління постепохи (проза) / Роксана Харчук // Дивослово. – 1998. – № 1. – С. 6–12.

Сахарчук Наталя. **Український літературний постмодерн як предмет обговорення в науковій періодиці.** Стаття присвячена раскрытию проблемы постмодернизма в украинской литературной науке. Охарактеризованы этапы и особенности дискуссионного обсуждения постмодерна в периодике начала его рассмотрения в 1991 г. до новейших публикаций. Выделены основные черты постмодернизма в украинской литературе. Акцентировано внимание на национальных особенностях украинского постмодернизма и его месте в мировом контексте.

Несмотря на дискуссионные различия, исследователи останавливаются на единых чертах постмодернизма в его украинском проявлении. Прежде всего ученые отмечают сквозную ироничность постмодернистского мировоззрения и творчества, его эклектичность на уровне плюрализма идей и жанрово-стилевого смешения.

Яркой особенностью украинского постмодерна является его антиидеологичность и сопротивление тоталитарному прошлому. Особенность украинского постмодерна и близость его к модернизму обеспечивает и то, что он выстраивается больше на почве провокации, чем пресыщения публики.

К статье прилагается библиография из 22 позиций, которая в силу ограниченного объема не претендует на исчерпывающую полноту, однако может служить отправным материалом для начала изучения проблемы украинского постмодерна.

Ключевые слова: постмодернизм, постмодернистское мировоззрение, состояние постмодерна, дискуссия, рецепция.

Sakharchuk Nataliia. Ukrainian Literary Postmodernism as a Subject of Discussion in Scientific Periodicals. This article is devoted to the problem of postmodernism in the Ukrainian literary. The basic publications in periodicals are analyzed. The stages and features of discussion about postmodern consideration from the beginning in 1991 to the latest publications are considered. Highlighted the main features of postmodernism in Ukrainian literature. The Ukrainian national characteristics of postmodernism and its place in world literary discourse are outlined.

Initially researchers noted a through irony in postmodern art world and his eclectic pluralism. An outstanding feature of Ukrainian postmodern is its resistance to the totalitarian past. Features of Ukrainian postmodern and its proximity to modernism provides that it is built on the grounds of provocation more than satiety public.

Article's attached bibliography of 22 items, which is not intended to be exhaustive because of the limited volume of the article, but can serve as a starting material for the study of Ukrainian postmodern literature.

Key words: postmodernism, postmodern worldview, postmodern condition, discussion, reception.

Стаття надійшла до редколегії
31.05.2013 р.

УДК 821.161.2.02'04

Лариса Семенюк

Європейський естетичний досвід та становлення стильових напрямів і течій в українській літературі XVII–XVIII ст.

У статті показано вплив різномірних культурних пластів, і передусім європейського художньо-естетичного досвіду, на становлення стильової парадигми української літератури XVII–XVIII ст. Підкреслюється значення суспільно-політичних умов і процесів в Україні, що визначили характер взаємовпливів у бароковій літературі на різних етапах її розвитку ознак ренесансної та барокової поетики, візантійсько-слов'янського культурного коду, ідеології польського сарматизму, романтичних тенденцій та ідей Просвітництва.

Ключові слова: бароко, напрям, стиль, стильова парадигма, еkleктизм, Ренесанс, генеза, європейський досвід, сарматизм, візантійський культурний код.

Постановка наукової проблеми та її значення. Українську літературу XVII–XVIII ст. прийнято ідентифікувати з епохою бароко та з відповідним мистецьким напрямом і стилем. Проте все частіше серед науковців звучать думки про художньо-стильову неоднорідність цієї епохи. Ще у 80-х роках минулого століття відомий учений Д. Наливайко висловив припущення про те, що історичну епоху не можна зводити до одного художнього напрямку або стилю [5, с. 115]. Цю тезу підтримала українська дослідниця Т. Рязанцева [11, с. 6]. Ширше наукове обґрунтування це положення знайшло у праці М. Наєнка «Художня література України» (К., 2008) [4]. Існування різних підсистем і відгалужень у межах одного творчого методу, художнього напрямку, течії визнають і сучасні теоретики літератури (О. Галич, М. Моклиця). Відтак проблема стильової парадигми української літератури XVII–XVIII ст. набуває дедалі більшої **актуальності**, хоч і залишається, однак, мало-дослідженою.

З огляду на це, особливий інтерес викликає питання генези української ренесансно-барокової літератури, становлення в ній стильових напрямів і течій, визначення ролі в цьому процесі різних факторів – як місцевих, національних, так і зовнішніх, запозичених.